

Граматичний довідник

ІМЕННИК (THE NOUN)

Іменники в англійській мові вживаються з артиклями або іншими означеннями та часто вживаються з прийменниками: *a book* (книжка), *this book* (ця книжка), *my book* (моя книжка), *in the book* (у книжці).

Власні іменники означають предмети та явища, які є єдиними свого роду. До них відносяться назви країн, міст, океанів, морів, річок, гір та гірських хребтів, власні імена та прізвища людей, клички тварин тощо.

Загальні іменники називають загальну назву однорідних предметів: *a boy* (хлопчик), *a country* (країна), *a river* (річка) тощо. До загальних іменників відносяться іменники, що позначають окремі предмети, групи осіб або предметів, які розглядаються як єдине ціле, речовини, стани, почуття (емоції), мистецтва, явища природи тощо.

Іменники загальні можна поділити на дві групи: **злічувані іменники** (countable nouns) та **незлічувані іменники** (uncountable nouns).

Злічувані іменники – це іменники, які мають форму однини та множини, тобто їх можна порахувати: *a pen – five pens* (ручка – п'ять ручок); *a book – two books* (книжка – дві книжки).

Незлічувані іменники треба запам'ятати: *sugar* (цукор), *milk* (молоко), *water* (вода), *advice* (порада), *information* (інформація), *rain* (дощ), *weather* (погода), і т.д. Вони вживаються лише у формі однини, а для множини використовуються відповідні словосполучення: *a bottle of water* (пляшка води), *a glass of milk* (склянка молока), і т.д.

Іменники в англійській мові, як і в українській, вживаються в однині і множині.

Множина злічуваних іменників утворюється додаванням до форми однини закінчення *-s*, яке після дзвінких приголосних і голосних вимовляється як звук /z/, а після глухих приголосних – як /s/: *a book – books* /s/ (книжка – книжки); *a room – rooms* /z/ (кімната – кімнати).

Іменники, що закінчуються на *-ss*, *-x*, *-sh*, *-ch*, у множині мають закінчення *-es*, яке вимовляється як /ɪz/: *a watch – seven watches* (годинник – сім годинників).

Як /ɪz/ вимовляється також закінчення множини іменників, що в формі однини закінчуються на німий звук *e* з попередніми приголосними *s*, *c*, *z*, *g*: *a horse – horses* /ɪz/ (кінь – коні).

Якщо іменник в однині закінчується на *-y* з попередньою приголосною, у множині додається закінчення *-es*, при цьому *-y* змінюється на *-i*: *a story – three stories* (історія – три історії).

Якщо перед *-y* стоїть голосна, то форма множини утворюється за основним правилом: *a day – days* (день – дні); *a toy – toys* (іграшка – іграшки).

Іменники, що закінчуються на *-o*, у множині приєднують закінчення *-es*: *a tomato – tomatoes* (томат – томати); *a potato – potatoes* (картопля – картопля).

Виятки: *a photo – photos* (фотографія – фотографії); *a piano – pianos* (піаніно – піаніно).

У деяких іменників, що в однині закінчуються на *-f* або *-fe*, у множині *-f* змінюється на *-v* і додається закінчення *-(e)s*: *a leaf – many leaves* (листок – багато листя); *a knife – seven knives* (ніж – сім ножів).

Множина деяких іменників утворюється не за правилами. Ці іменники необхідно запам'ятати: *a man – three men* (чоловік – три чоловіка); *a woman – five women* (жінка – п'ять жінок); *a person – two people* (особа – дві особи) та ін.

В англійській мові, як і в українській, **назви парних предметів** вживаються лише у множині: *trousers* (штани), *scissors* (ножиці), *sunglasses* (сонцезахисні окуляри). Для позначення однини використовуємо словосполучення: *a pair of trousers* (пара штанів).

В англійській мові іменник має два відмінки: **загальний** (the Common Case) і **присвійний** (the Possessive Case). **Загальний відмінок** не має спеціальних відмінкових закінчень. Зв'язок іменника в загальному відмінку з іншими словами в реченні виражається прийменниками і місцем у реченні. Так, іменник, що стоїть перед присудком, є підметом, а після присудка – прямим додатком: *The teacher asks the student.* (Учитель запитує учня.); *The student asks the teacher.* (Учень запитує вчителя.) **Присвійний відмінок** виражає належність предмета якійсь особі. В однині він утворюється додаванням до іменника апострофа і закінчення *-s*, яке вимовляється за тими самими правилами, що й закінчення множини іменників: *the girl's book* (книжка дівчинки); *the cat's tail* (хвіст kota). Присвійний відмінок іменників у множині утворюється додаванням до них апострофа після закінчення *-s*: *the students' book* (книжки студентів). Якщо іменник у множині не закінчується на *-s*, то присвійний відмінок утворюється додаванням *'s*: *the children's toys* (дитячі іграшки). Замість присвійного відмінка може вживатися іменник з прийменником *of*: *my friend's brother – the brother of my friend* (брат мого друга).

АРТИКЛЬ (THE ARTICLE)

Артикль – це службове слово, яке ставиться перед іменником. В англійській мові є два артиклі – **неозначений** (*a/an*) та **означений** (*the*).

Неозначений артикль *an* вживається перед іменниками, які починаються з голосних звуків (*vowels*): *a, e, i, o, u*.

Неозначений артикль *a* вживається перед іменниками, які починаються з приголосних звуків (*consonants*): *b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z*:

a cat (кіт), *a desk* (парта), *an apple* (яблуко), *an umbrella* (парасолька).

Винятки: *a uniform* (форма); *a useful book* (корисна книжка); *an hour* (година).

Зазвичай артикль ставиться перед іменниками, але якщо іменник має одне або кілька означень, то артикль ставиться перед ними: *a day* (день), *a windy day* (вітряний день).

Правила вживання артикля:

1. Неозначений артикль вживається, коли вперше згадується про якийсь предмет. Якщо ж повідомляється про цей предмет знову, то вживаємо означений артикль: *Look! There is a cat in my room. The cat is brown and white.* (Поглянь! У моєї кімнати кішка. Кішка коричнева та біла.)

2. Означений артикль вживається з назвами музичних інструментів: *I play the piano. She plays the guitar.* (Я граю на фортепіано. Вона грає на гітарі.)

3. Якщо повідомляється про заняття спортом, вживання їжі, назви країн чи предмети, які вивчаємо в школі, то артиклі не вживаються взагалі. Наприклад: *I play tennis.* (Я граю в теніс.) *I listen to the news at*

breakfast. (Я слухаю новини за сніданком.) *I have never been to Italy.* (Я ніколи не був (не була) в Італії.) *I like English.* (Я люблю англійську мову.)

4. Артикль не вживається:

а) перед прізвищами, іменами людей, кличками тварин і птахів: *Stepanenko* (Степаненко), *Ivan* (Іван), *Nina* (Ніна), *Druzhok* (Дружок).

Примітка. Якщо перед прізвищем у множині вживається означений артикль *the*, це означає, що йдеться про всіх членів сім'ї: *the Kovalenkos* (Коваленки);

б) перед назвами континентів, країн, міст, сіл: *Europe* (Європа), *Ukraine* (Україна), *Poland* (Польща), *Kyiv* (Київ), *Vesele* (с. Веселе).

Виятки: *the Crimea* (Крим), *the Netherlands* (Нідерланди), *the Philippines* (Філіппіни), *the Caucasus* (Кавказ);

в) якщо перед іменником стоїть присвійний, вказівний, питальний займенник або неозначений займенник *some, any, no, each, every: my sister* (моя сестра), *this book* (ця книжка), *that street* (та вулиця), *some students* (декілька студентів), *no pens* (немає ручок), *each pupil* (кожний учень), *every day* (щодня).

5. З означеним артиклем вживаються:

а) назви країн, що складаються із загального іменника з одним або кількома означеннями перед ним; *the United States of America* (Сполучені Штати Америки), *the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* (Об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії);

б) назви морів, океанів, річок, заток, проток, каналів і гірських хребтів: *the Atlantic Ocean* (Атлантичний океан), *the Black Sea* (Чорне море), *the Dnipro* (р. Дніпро), *the Carpathians* (Карпати).

Означений артикль *the* вживається з іменниками як в однині, так і в множині.

ПРИКМЕТНИК (THE ADJECTIVE)

Ступені порівняння прикметників (Comparatives and Superlatives)

В англійській мові прикметники змінюються лише за ступенями порівняння. Якісні прикметники мають **основну форму** (the positive degree), **вищий** (the comparative degree or comparatives) і **найвищий** (the superlative degree or superlatives) ступені порівняння.

Форми вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників можуть бути, як і в українській мові, простими і складеними.

Прості форми ступенів порівняння прикметників утворюються додаванням до основної форми закінчення *-er* у вищому та *-est* у найвищому ступені: *old – older – the oldest* (старий – старіший – найстаріший).

Складені форми ступенів порівняння утворюються за допомогою слів *more* (більш) у вищому ступені та *most* (найбільш) – у найвищому. Основна форма прикметника залишається без змін: *beautiful – more beautiful – the most beautiful* (красивий – кращий – найкращий).

В англійській мові прості форми ступенів порівняння мають:

а) усі односкладові прикметники:

short – shorter – shortest (короткий – коротший – найкоротший);

б) двоскладові прикметники, що закінчуються на *-y, -er, -le, -ow*:
easy – easier – easiest (легкий – легший – найлегший)

simple – simpler – simplest (простий – простіший – найпростіший);

в) двоскладові прикметники з наголосом на другому складі:

polite – politer – politest (вічливий – вічливіший – найвічливіший).

Складені форми ступенів порівняння мають усі багатоскладові прикметники і двоскладові з наголосом на першому складі, крім тих, що закінчуються на *-y, -er, -le, -ow*: *interesting – more interesting – the most interesting* (цікавий – цікавіший – найцікавіший); *famous – more famous – the most famous* (відомий – відоміший – найвідоміший).

Винятки: *good – better – the best* (гарний – кращий – найкращий); *bad – worse – the worst* (поганий – гірший – найгірший); *little – less – the least* (малий – менший – найменший); *much (many) – more – the most* (багато – більше – найбільше).

При утворенні простих форм ступенів порівняння прикметників дотримуються таких правил орфографії:

а) якщо прикметник закінчується на *-e*, то перед закінченнями *-er* та *-est* воно випадає: *nice – nicer – the nicest* (гарний – кращий – найкращий);

б) в односкладових прикметниках перед закінченнями *-er* та *-est* подвоюється кінцева приголосна, якщо перед нею стоїть короткий голосний звук: *big – bigger – the biggest* (великий – більший – найбільший);

в) якщо прикметник закінчується буквою *-y* з попередньою приголосною, то перед *-er, -est -y* змінюється на *-i*: *funny – funnier – the funniest* (кумедний – кумедніший – найкумедніший).

Вищий ступінь прикметників (comparatives) вживається для порівняння двох людей, тварин, предметів або явищ.

She is taller than you. (Вона вища, ніж ти.)

Найвищий ступінь прикметників (superlatives) вживається для порівняння трьох і більше людей, тварин, предметів або явищ.

It is the shortest story in the book. (Це найкоротша історія в книжці.)

This is the most dangerous fish in the sea. (Це найнебезпечніша риба у морі.)

ЧИСЛІВНИК (THE NUMERAL)

В англійській мові числівники поділяються на **кількісні** (cardinal) та **порядкові** (ordinal).

Кількісні числівники (cardinal numerals) називають кількість предметів: 1 – one, 2 – two, 3 – three, 4 – four, 5 – five, 6 – six, 7 – seven, 8 – eight, 9 – nine, 10 – ten, 11 – eleven, 12 – twelve, 13 – thirteen, 14 – fourteen, 15 – fifteen, 16 – sixteen, 17 – seventeen, 18 – eighteen, 19 – nineteen, 20 – twenty, 21 – twenty-one, 30 – thirty, 40 – forty, 50 – fifty, 60 – sixty, 70 – seventy, 80 – eighty, 90 – ninety, 100 – a hundred / one hundred.

Порядкові числівники (ordinal numerals) називають порядок слідування предметів, або їх послідовність у списку. Крім перших трьох, порядкові числівники утворюються з відповідних кількісних числівників шляхом додавання суфікса *-th*. При цьому деякі з них зазнають змін у написанні й вимові:

1st – first, 2nd – second, 3rd – third, 4th – fourth, 5th – fifth, 6th – sixth, 9th – ninth, 12th – twelfth, 13th – thirteenth, 14th – fourteenth, 20th – twentieth, 21st – twenty-first, 22nd – twenty-second, 23rd – twenty-third, 24th – twenty-fourth, 25th – twenty-fifth, 26th – twenty-sixth, 30th – thirtieth, 40th – fortieth, 50th – fiftieth, 60th – sixtieth, 70th – seventieth, 80th – eightieth, 90th – ninetieth, 100th – hundredth.

Зазвичай порядкові числівники вживаються з означеним артиклем:

the second floor.

ЗАЙМЕННИК (THE PRONOUN)

Займенник – частина мови, що лише вказує на предмети, ознаки та кількість, але не називає їх. В англійській мові займенники поділяються на: особові, присвійні, зворотні, вказівні, неозначені, питальні.

Особові займенники (Personal Pronouns)

Особові займенники в англійській мові мають два відмінки: **н а з и в н и й і о б ’ е к т н и й**.

Називний відмінок: *I* (я), *you* (ти), *he* (він), *she* (вона), *it* (воно, він, вона – для неживих предметів і тварин), *we* (ми), *you* (ви), *they* (вони).

Особові займенники в називному відмінку виконують функцію підмета (**subject pronouns**): *The girl is reading.* – *She is reading.* (Дівчина читає. – Вона читає.) *Mark likes ice cream very much.* – *He likes ice cream very much.* (Марк дуже любить морозиво. Він дуже любить морозиво.)

Об’єктний відмінок: *me* (мене, мені), *you* (тебе, тобі), *him* (його, йому), *her* (її, їй), *it* (його, йому, її, їй), *us* (нас, нам), *you* (вас, вам), *them* (їх, їм).

Особові займенники в об’єктному відмінку виконують функцію додатка (**object pronouns**). *I like him.* (Я люблю його.)

Після прийменників особові займенники вживаються лише у формі об’єктного відмінка. *Dan talks to her.* (Ден розмовляє з нею.)

Вказівні займенники (Demonstrative Pronouns)

Вказівні займенники мають форми однини і множини. Для предметів, які знаходяться ближче до того, хто говорить використовуються займенники *this* (це, для однини), *these* (ці, для множини), а для повідомлення про предмети, які знаходяться далі від того, хто говорить, використовуються займенники *that* (то, для однини), *those* (ті, для множини).

Якщо перед іменником стоїть вказівний займенник, то артикль не ставиться:

This is a house. Look at this house. (Це будинок. Поглянь на цей будинок.)

That is a castle. Look at that castle. (То замок. Поглянь на той замок.)

Вказівний займенник *this* вживається для повідомлення про події, які відбуваються впродовж поточного періоду або будуть відбуватися в майбутньому, а *that* для повідомлення про минуле:

It is really cold this summer. (Цього літа справді холодно.)

I'll go to the seaside this summer. (Я поїду на море цього літа.)

It was really cold that summer. (Того (минулого) літа справді було холодно.)

В значенні вказівного займенника також використовується і особовий займенник *it*:

What's this? – *It's a dictionary.* (Що це? – Це словник.)

What's that? – *It's a sandwich.* (Що то? – То бутерброд.)

ДІЄСЛОВО (THE VERB)

В англійській мові дієслово має **три основні форми**: *перша форма* – інфінітив (the Infinitive), або початкова форма дієслова, *друга форма* – форма минулого неозначеного часу (Past Simple) і *третья форма* – дієприкметник минулого часу (Past Participle). Вони слугують для утворення решти часових дієслівних форм, як простих, так і складних (тих, які утворюються за допомогою допоміжних дієслів).

За своїм значенням та функцією в реченні дієслова поділяються на **сміслові (самостійні)** та **допоміжні**.

Допоміжні дієслова – це дієслова, які не мають самостійного значення, але слугують для утворення дієслівних форм. До них належать дієслова *to be* (бути), *to have* (мати), *to do* (робити), *shall* (should) та *will*.

Дієслова *to have* та *to do* можуть бути як самостійними так і допоміжними. Якщо в реченні вони виконують функцію присудка, то при побудові питального чи заперечного речення необхідно також використовувати допоміжне дієслово:

I usually have breakfast at eight o'clock.

I don't usually have breakfast at eight o'clock.

Do you usually have breakfast at eight o'clock?

PRESENT SIMPLE TENSE (Теперішній простий час)

Теперішній простий час вживається:

- для вираження постійної або повторюваної дії чи звички, яка характеризує підмет та відбувається взагалі, а не в момент мовлення:

I go to school on foot. I get up at seven o'clock.

- з дієсловами *to see, to know, to hear, to feel, to want, to hate, to love, to understand* та деякими іншими для вираження дії, що відбувається в момент мовлення: *I see Ann near my house.*

- для вираження думок, почуттів чи постійної характеристики: *She plays the piano.*

- для вираження незмінної істини, загальновідомого факту, необмеженого часовими рамками: *Spring comes after winter.*

Стверджувальна форма в теперішньому простому часі в **1-й** та **2-й особах однини** та **множини** співпадає з базовою формою дієслова без частки *to*. В **3-й особі однини** до основи дієслова додається закінчення *-s* або *-es*: *I play.* (Я граюсь.) *You play.* (Ти граєшся.) *He (She, It) plays.* (Він / Вона / Воно (наприклад, кошеня) грається.) *We (They) play.* (Ми граємось. Вони граються.)

Закінчення *-s* після глухих приголосних вимовляється як звук /s/, а після дзвінкх приголосних і голосних – як /z/. *She speaks /s/.* (Вона розмовляє.) *He reads /z/.* (Він читає.)

Якщо основа дієслова закінчується на *-s, -sh, -ss, -ch, -tch, -x*, то в 3-й особі однини до дієслова додається закінчення *-es*, яке вимовляється як /iz/: *She watches /iz/ TV every day.* (Вона дивиться телевізор.)

Якщо дієслово закінчується на *-y* з попередньою приголосною, то перед *-es* буква *-y* змінюється на *-i*: *He tries to study well.* (Він намагається добре вчитися.)

Якщо перед *-y* стоїть голосна, то до дієслова додається лише закінчення *-s*: *He plays football on Sundays.* (Він грає у футбол щонеділі.)

Заперечна форма в Present Simple Tense утворюється за допомогою допоміжного дієслова *do (does)*, заперечної частки *not* та базової форми основного дієслова без частки *to*. *I don't work.* (Я не працюю.) / *He doesn't work.* (Він не працює.) / *You don't work.* (Ти не працюєш.)

Питальна форма Present Simple Tense утворюється із допоміжного дієслова *do (does)* та базової форми основного дієслова без частки *to*. Допоміжне дієслово ставиться перед підметом.

Do you work? Yes, I do. / No, I don't.

Does he (she) work? Yes, she does. / No, she doesn't

PAST SIMPLE TENSE (Минулий простий час)

Past Simple Tense вживається для вираження одноразової або постійної дії в минулому, яка не пов'язана з теперішнім моментом мовлення. Зазначений час описує минулі події. На українську мову він перекладається минулим часом доконаного або недоконаного виду залежно від змісту речення.

Past Simple Tense часто вживається з обставинними словами *yesterday* (учора), *last week* (минулого тижня), *last year* (торік), *last summer* (минулого літа), *the other day* (недавно, цими днями) тощо.

I went to the library on Saturday. Я ходив до бібліотеки в суботу.

За способом утворення **Past Simple Tense** та **Past Participle** дієслова в англійській мові поділяються на правильні (**Regular Verbs**) й неправильні (**Irregular Verbs**).

Правильні дієслова утворюють другу та третю форми додаванням закінчення *-ed* до базової форми.

Закінчення *-ed* вимовляється:

а) після дзвінких приголосних, крім *d* та голосних як /d/;

б) після глухих приголосних, крім *t* як /t/;

в) після *t* і *d* як /id/:

work – worked – worked /t/

play – played – played /d/

try – tried – tried /d/

skate – skated – skated /id/

При утворенні другої та третьої форми дієслів від правильних дієслів необхідно пам'ятати про **орфографічні правила**:

а) дієслова, що закінчуються в інфінітиві на німий звук *e*, втрачають цю голосну при додаванні закінчення *-ed*: *to live – lived*;

б) дієслова, що закінчуються в інфінітиві на *-y* з попередньою приголосною, змінюють її на *-i*: *to study – studied*, *to copy – copied*;

в) якщо односкладове дієслово в інфінітиві закінчується на одну приголосну, перед якою стоїть одна голосна, то кінцева приголосна подвоюється: *to stop – stopped*;

г) двоскладові та багатоскладові дієслова, що закінчуються на один приголосний, перед яким стоїть один голосний, подвоюють кінцеву приголосну за умови, що наголос падає на останній склад: *to equip – equipped*;

д) якщо слово закінчується на приголосний *l*, то *l* подвоюється незалежно від того, падає наголос на останній склад чи ні: *to travel – travelled*.

Неправильні дієслова утворюють ці форми по-різному, тому їх треба вивчити, скориставшись **таблицею неправильних дієслів** (див. форсаці).

FUTURE SIMPLE TENSE (Майбутній простий час)

Future Simple Tense (майбутній простий час) вживається для вираження одноразової, постійної або повторюваної дії, що відбудеться в майбутньому. При цьому часто вживаються такі слова: *tomorrow* (завтра), *next week* (наступного тижня), *next month* (наступного місяця) тощо.

I shall (will) go to the library tomorrow. (Я завтра піду до бібліотеки.)

Future Simple Tense утворюється з допоміжних дієслів *shall* (для 1-ї особи однини і множини), *will* (для 2-ї та 3-ї осіб однини і множини) та базової форми основного дієслова без частки *to*. (У сучасній англійській мові дедалі частіше вживається допоміжне дієслово *will* для 1-ї особи однини та множини також.)

Питальна й заперечна форми **Future Simple Tense** утворюються за допомогою допоміжних дієслів *shall* або *will*, які в загальному запитанні ставляться перед підметом.

I shall (I'll) read. / I shall not (shan't) / will not (won't) read. / Shall / Will I read?

PRESENT CONTINUOUS TENSE (Теперішній тривалий час)

Present Continuous Tense (теперішній тривалий час) вживається для вираження дії, яка відбувається в момент мовлення. **Present Continuous Tense** може вживатися з такими словами, що позначають час виконання дії: *now* (зараз), *at the moment* (у цей момент), *at present* (у теперішньому).

Теперішній тривалий час не вживається з такими дієсловами, як: *to believe, to feel, to hear, to know, to like, to see, to smell, to sound, to taste, to think, to understand, to want*.

We are working now. / We are not working now. / Are we working now?

Future: **Be Going to Do Smth**

В англійській мові використовуються **форми теперішнього часу для повідомлення про майбутні дії**. Наприклад, коли ми хочемо сказати, що ми збираємося / плануємо / маємо намір робити щось, або якщо якась подія має трапитись, оскільки є ознаки в теперішньому, котрі вказують на це. Будуючи речення із структурою *be going to do smth*, необхідно узгодити форму дієслова *be* із підметом речення.

It's cold outside. I'm going to put on a warm sweater. (На вулиці прохолодно. Я одягну теплого светра.)

Look! There are dark clouds in the sky. It's going to rain. (Поглянь! У небі чорні хмари. Збирається дощ.)

PRESENT PERFECT TENSE (Теперішній доконаний (завершений) час)

Present Perfect Tense вживається:

- для позначення часу, який почався у минулому та продовжується під час мовлення:

I have lived here all my life. (Я мешкаю тут усе своє життя.)

- коли є результат дії. У цьому випадку ми не вказуємо час. Присудок перекладається дієсловом доконаного виду.

I have already written a letter. (Я вже написав листа.)

Present Perfect Tense вживається з прислівниками *just* (щойно), *already* (вже), *yet* (ще) та прийменниками *for* (протягом), *since* (з).

Yet (ще) вживається наприкінці питального та заперечного речень:

I have not read the book yet. (Я ще не прочитав книжку.)

For (протягом) позначає період тривалості дії:

I have known him for five years. (Я знаю його п'ять років.)

Since (з) вказує на початок дії: *We have lived in Lviv since 1998.* (Ми живемо у Львові з 1998 року.)

Present Perfect Tense утворюється за допомогою дієслова *to have* у Present Simple Tense та дієприкметника минулого часу. Для того, щоб утворити дієприкметник минулого часу від правильних дієслів, треба додати закінчення *-ed* до базової форми дієслова; для неправильних дієслів – це форми, які знаходяться в третій колонці списку неправильних дієслів.

You have done. / You have not done. / Have you done?

He (she, it) has done. / He (she, it) has not done. / Has he (she, it) done?